

num ei inferre possunt. Cfr. prop. 38^{am} ab Innoc. XI damnata: " Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere quod ablatum est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis. "

2° Similiter dicendum etiamsi a pluribus dominis per plura furtula ablata est summa notabilis, ex. gr. fraudibus in pondere et mensura adhibitis. Patet e dictis n. 506.

3° Si plura furtula committuntur ex animo perveniendi ad summam notabilem, sufficit ad graviter peccandum eadem quantitas quae supra statuta est; sed videndum utrum uni an pluribus noceat furtum, ut consequenter relativa vel absoluta norma applicetur. Haec varia furtula per intentionem moraliter persistentem conjunguntur in unum peccatum grave in ordine ad confessionem. Cfr. n. 166.

4° Si abest animus determinatus magnam summam per partes surripienti, nec separantur furtula magno temporis intervallo, probabiliter ad grave peccatum requiritur summa duplo major in iis quibus eidem domino nocetur: quia minus detrimentum e talibus furtulis quam ex ablatione magnae summae sentitur ideoque domini minus censentur inviti. Similiter duplicanda erit summa absolute gravis, si aufertur res ad plures pertinens: quia talia furtula minus nocent bono communi. (S. Alph. n. 530; Ball. P. n. 74 seqq.)

5° Nullum dubium esse potest de veritate hujus generalis effati: " furta minuta non coalescere ubi magno intervallo separantur ", dummodo absit animus magnam summam per plura furtula coacervandi. Sic enim nullum grave damnum neque privatis, neque reipublicae infertur. At difficillimum est statuere aliquem certum limitem ultra quem numquam coalescant. Sapienter Ball. P. (n. 78) censet non solum temporis intervallum esse attendendum, sed etiam naturam rei quae surripitur et dispositionem animi in eo qui surripit; tum e communi sensu rem aestimandam esse, et, si gravitas incerta maneat, abstinendum a severiore iudicio. S. Alph. (l. c.) probat sententiam Roncaglia opinantis duorum mensium spatium requiri ne coalescant furta quorum quantitas non attingat quidem materiam gravem, sed *ad eam accedat*. Recte autem opinatur Ball. P. (l. c.) sufficere posse interdum spatium unius mensis vel brevius in furto *rerum omnino exiguarum*, ut si quis saepe per agros uvas, ficus, fabas, poma, etc. leviusculis furtis surriperet, etiam per plures annos in hac consuetudine perseverans. Immo unum alterumve pomum, racemum et similia e viridario vel vinea aliena interdum decerpere, probabiliter ab omni culpa vacat. Idem dici potest, ob praesumptum domini consensum, de operariis comedentibus usque ad saturitatem fructus ad quos decerpandos conducti sunt, et similibus. (Lugo, de Just. et J. disp. 16. n. 78)

6° Peccatum grave e pluribus furtis minutis, quae intentione non

uniantur, oritur quando fur advertens jam fere sublatam esse notabilem summam, eam novo furtulo complet vel jam penitus completam relinere statuit. (Lugo, l. c. n. 37 seqq.)

7° Qui per plura furta minuta jam ad summam gravem pervenit iterumque ab eodem domino rem levis valoris aufert, peccat leviter si, immemor gravis damni illati, hoc novum furtulum patrat; si vero hujus gravis damni memor est, novum illud furtum cum prioribus in unum peccatum mortale furti coalescit. (Lugo, l. c. n. 43 seqq.)

8° Si plures eidem domino levia quaedam auferant, licet omnia illa furtula simul sumpta quantitatem notabilem efficiant, nullus graviter peccat, etiamsi novit damna ab aliis illata, excepto casu quo ad grave damnum inferendum conspirarunt. (Lugo, l. c. n. 53 seqq.) Ratio est, quod nullus fuit gravis damni causa nec per seipsum, ut liquet, nec per alios: quippe qui supponantur damnum sua sponte intulisse.

9° Ablatio rei quae in se parvi valoris est, sed ad quam proprietarius multum afficitur, ex. gr. floris quem multo amore excoluit, canis quem praediligit, numquam constituit furtum grave. Sed eadem erit peccatum grave contra caritatem, si praevideatur proximum rationabiliter gravem dolorem ex illa oblatione concepturum esse. Immo posset evadere peccatum grave contra justitiam ob damnum quod inde sequatur, ex. gr. si quis furetur operario instrumentum exigui pretii sine quo laborare salariumque mereri non posset.

SECTIO III. — DE RESTITUTIONE.

CAPUT I.

NOTIO ET RADICES RESTITUTIONIS.

511. Restitutio, in sensu stricto quo hic usurpatur, est actus justitiae commutativae quo reparatur laesio juris alieni.

Obligatio igitur restituendi oritur tantum e laesione *justitiae commutativae*, non autem e laesione aliarum virtutum. Ratio hujus differentiae desumitur e diversitate objecti et motivi formalis harum virtutum. Justitia nempe commutativa respicit formaliter bonum aequalitatis, seu ut unusquisque habeat quod suum est jure stricto (cfr. n. 461) et nemo sine rebus suis maneat. Sicut ergo justitia commutativa obligat ne res aliena surripiatur, ita etiam prohibet ne jam subrepta servetur. Ideo res-

tituenda est res ablata, vel saltem illius aequalens, ut aequalitas iterum vigeat. In ceteris vero virtutibus, peracta laesione, non permanet per se motivum quod talis virtus respiciebat. Ita, si quis tenebatur ex caritate ad succurrendum proximo in extrema necessitate posito, nec succurrit, peccavit quidem, sed non perseverat per se motivum honestatis quod ipsum ad tale auxilium dandum obligabat. Nam, cessante necessitate extrema, proximus jam non indiget, saltem necessario, sublevatione negata. Per accidens quidem potest hoc caritatis officium perdurare una cum necessitate: obligatio vero tunc minime implenda est ratione damni illati et per modum restitutionis, sed eadem ratione ac si nunc primum necessitas inciperet. (Lugo, de Just. et J. disp. 1 n. 52) Quod applicandum est etiam justitiae legali et distributivae: his enim violatis, non urget illa obligatio restituendae aequalitatis, siquidem nullius jus strictum laesum vel res ablata est. Quandoque tamen iniquus distributor officiorum obiter jus strictum laedit et consequenter ad illud restituendum obligatur. Cfr. n. 515.

Praeceptum restitutionis esse grave, dummodo de reparanda notabili juris laesione agatur, per se liquet. Ideo ei qui ad eam faciendam in re notabili obligatur, necessaria ad salutem est voluntas seria et efficax restituendi ablatum. Attamen si, parte quadam restituta, reliquum jam non efficit materiam gravem, obligatio levis evadit. Exemplo sit ille qui operario abstulisset salarium diurnum 3 francorum eique dimidium fr. restitueret.

Duae autem restitutionis radices communiter assignantur, nempe *res accepta et injusta acceptio*. Prior radix proprie locum obtinet quando aliquis sine peccato aliquid alienum habet, ex. gr. vestem quam bona fide a fure emit vel pro veste sua abstulit; posterior autem habetur quando aliquis injuste detinet rem quam novit esse alienam vel eadem alium privavit, etiamsi nullum emolumentum inde perceperit, ex. gr. ubi alienam domum incendit. Injusta igitur acceptio late accipitur pro quacumque damnificatione, etiam sine utilitate laedentis (Lugo, disp. 8. n. 25)

Discrimen magnum viget quoad quantitatem restituendam, prout obligatio ex priore vel ex posteriore radice oritur. Ubi detinetur res aliena sine injusta laesione, aequalitas restituetur dummodo res illa domino suo reddatur. Ubi vero injustum damnum illatum erit, aequalitas restituenda exiget ut injuste laesus recuperet quidquid detrimenti ex illa injuria passus est, saltem quatenus detrimentum hoc illatum est cum iis condicionibus quae Cap. seq. elucidabuntur. Hinc non sufficiet reddere pretium rei ablatae, sed insuper reparanda erunt omnia damna ex hac ablatione secuta et saltem in confuso praevisa, ut declarabitur n. 518.

CAPUT II.

DE RESTITUTIONE OB INJUSTAM ACCEPTIIONEM.

512. Ut ex injusta acceptione seu damnificatione oriatur obligatio restituendi, requiruntur tres condiciones: 1^a Ut actio (vel omissio actionis debitae) adverteretur justitiae commutativae; — 2^a ut sit causa efficax damni realiter secuti; — 3^a ut includat culpam theologicam seu formale peccatum. De singulis his condicionibus agendum est.

§ I. DE PRIMA CONDICIONE: UT ACTIO SIT INJUSTA.

513. Ratio hujus condicionis liquet ex iis quae supra (n. 511) de restitutionis notione dicta sunt. Oportet igitur: 1° Ut actio spoliaret alterum bono ad quod habeat jus strictum in re vel ad rem. — 2° Ut agens non habuerit jus hoc bonum auferendi: nemini enim injuriam facit qui utitur jure suo. (Marres, l. 2. n. 50)

QUAER. I. Num contra justitiam commutativam peccet et consequenter ad restitutionem teneatur qui inculpabiliter damni causam posuit, et, cum posset impedire, sequelas damnosas impedire omisit.

RESP. Affirmative. Nam, sicut ex justitia prohibemur ne actione nostra alteri noceamus, ita etiam tenemur prohibere ne actio nostra alteri noceat quamdiu ejus efficacia in nostra potestate remanet. Attamen, quia causae damnificantis positio minus voluntaria est, haec obligatio non est tanta quanta oritur ex actione formaliter injusta, ideoque non urget cum incommodo relative gravi. Quare, si falsum crimen alicui ex inadvertentia vel errore adscripseris, non teneris ad verba retractanda cum gravi propriae existimationis detrimento; si ferculum venenatum apposueris Caio et is illud Titio prope assidenti tradiderit, non teneris Titium monere si id citra grave periculum facere nequis. (Lugo, disp. 8. n. 86; Gury, l. n. 662; Lehm. I. n. 969; D'Annib. II. n. 233; Ball. P. n. 122)

Hinc patet quid statuendum sit de viatore qui imprudentia non graviter culpabili ignem silvae apposuerit, de pharmacopola qui clienti ex errore venenum pro medicina praeberit, de possessore rei alienae qui eam ex inadvertentia alteri donaverit, etc. Hi omnes si neglegunt, cum sine incommodo relative gravi id possent, damnosas harum actionum